Tények és trendek a magyar fiatalok függőségeiről

Javuló tendenciát jeleznek a dohányzás, az alkohol és az egyéb drogfogyasztás legfontosabb mutatói – összegez a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézetének kutatási projektje, amely a hazai állapotokat tükröző friss információkat veti össze az elmúlt több mint 20 éves időszak adatfelvételeivel, nemzetközi kontextusban is értelmezve a magyar fiatalok függőségeiben végbement változásokat.

Bár manapság kevés ember mondhatja el magáról, hogy ne függne valamilyen ártalmas szokástól, addiktív személynek csak azt nevezzük, aki túlzott mértékben használ a napi gondolkodása, kedélyállapota befolyásolására alkalmas, feszültséget oldó kémiai anyagokat – nikotint, alkoholt, drogokat vagy egyéb szereket –, és hiányukat kínzó testi-lelki állapotként éli meg. Néhány évtizede az európai országok nyugtalanító tendenciával szembesültek: e szerek fogyasztását a fiatalok egyre korábban kezdik, és a fogyasztott mennyiség is növekszik.

A jelenség hátterének feltérképezésére indult 1994-ben az a közös program, amely rendszeresen és sztenderdizált módon gyűjt adatokat a kiemelten veszélyeztetett serdülő korosztály dohányzásáról, alkoholfogyasztásáról és droghasználatáról. Az „Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásokról” (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD) négyévenkénti adatfelvételeiben Magyarország a kezdetektől részt vesz, így a hazai társadalomtudományi kutatások immár 20 évre visszatekintő, nemzetközileg is összehasonlítható adatsorokra támaszkodhatnak. Ezek elemzése lehetőséget ad a kiváltó okok feltárására, a fogyasztási szokások alakulásának nyomon követésére és az országonként eltérő trendek összehasonlítására is. A nemzetközi kutatás 2015. évi hatodik hullámában 35 európai ország összesen több mint 96 ezer középiskolás, 16 éves diákja vett részt, a eredményeket a 2016 szeptemberében bemutatott teljes jelentés ismerteti.

Ebbe illeszkedik a legutóbbi hazai adatfelvétel, amely 2015 márciusában készült a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap jogelődje, az OTKA, valamint az EMMI támogatásával. Az országos reprezentatív mintában önkitöltős, osztályos lekérdezéssel, 306 középiskolai 9-10. évfolyamos osztály összesen 6664 diákja vett részt, míg a nemzetközi összehasonlításba, valamint az 1995 és 2015 közötti változások elemzésébe bevont diákok száma 2647 fő volt. Az ESPAD központi kérdőíve 2015-ben először tartalmazott viselkedési addikciókkal és új pszichoaktív szerekkel kapcsolatos kötelező kérdéssort. A kötelező kérdéseket tartalmazó magyar kérdőív kiegészült néhánnyal a választható kérdésekből; ezek az alkoholfogyasztás körülményeire, a dizájnerdrogok és az energiaitalok fogyasztására, valamint néhány viselkedési addikcióra vonatkoztak. A magyar fiatalok dohányzásáról, alkohol- és drogfogyasztásáról többek között a következők derültek ki:

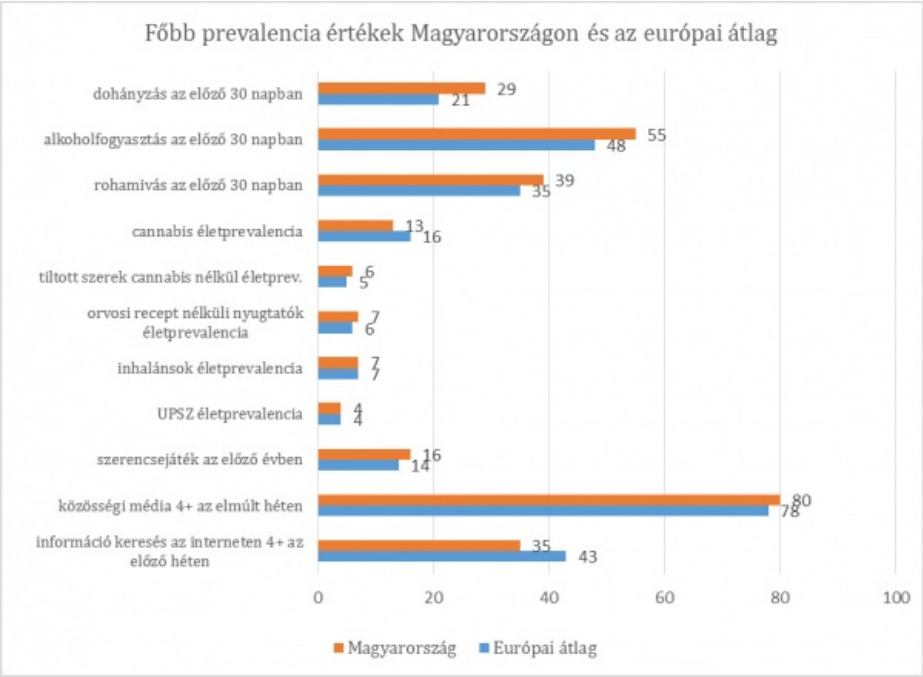
- A megkérdezettek 62,5%-a legalább egyszer kipróbálta már, de mind a dohányzást korán elkezdők, mind a cigarettát könnyen beszerezhetőnek tartók aránya csökkent. Kedvezőtlen változás azonban, hogy kisebb a cigarettához kapcsolódó veszélytudat: nemcsak az alkalmi, hanem a rendszeres dohányzást is kevesebben tartják veszélyesnek 2015-ben, mint 2011-ben.
- A 9–10. évfolyamos magyar diákok túlnyomó többsége fogyaszt valamilyen rendszerességgel alkoholt, és közel kétharmaduk legalább egyszer volt már részeg életében. Az egy alkalommal elfogyasztott mennyiség tiszta szeszben számolva fejenként 79 ml, ami jelentősen meghaladja a felnőttekre vonatkozó hasonló adatokat. Az alkoholfogyasztás főbb mutatói ugyan csökkentek a 2011. évi adatokhoz képest, és bár a fiatalok ritkábban isznak alkoholt, mint korábban, de alkalmanként nagyobb mennyiségben.
- Csaknem minden ötödik megkérdezett diák próbált már tiltott drogot, minden hatodik vett be gyógyszert orvosi javaslat nélkül, és minden tizedik kipróbálta a piacon újonnan megjelenő dizájnerdrogok valamelyikét. A korábbi ESPAD-vizsgálatok eredményeivel összevetve ugyanakkor megállapítható, hogy 2015-re a magyar középiskolások körében minden szer elterjedtsége számottevően csökkent, a fogyasztás pedig ritkult.

„Az ESPAD 2015-ös megkérdezéseinek adatbázisa lehetőséget adott arra, hogy a kirekesztettség életminőség felőli megközelítését alapul véve határozzuk meg például a drogfogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségének dimenzióit, illetve validáljuk a korábban felismert indikátorokat – hívja fel a figyelmet egy újabb szempontra a kutatás hazai vezetője, Elekes Zsuzsanna professzor, akivel honlapunkon interjú is olvasható. – Elemzéseink során egyrészt megpróbáltunk meghatározni különböző fogyasztási, viselkedési típusokat, másrészt vizsgáltuk a kábítószer-fogyasztás és a társadalmi kirekesztettség kapcsolatát, mely utóbbinak egyik leggyakrabban alkalmazott indikátora a szegénység, ezt követi a helyi közösség, a harmadik fő csoportot az ún. individuális indikátorok alkotják, és fontos tényező az önkép is.”

Napjainkban azonban már nemcsak a szervezetre méregként ható szerekkel kerülhetünk függő viszonyba, hanem tulajdonképpen bármivel, az internettől és az okostelefontól kezdve az evésen keresztül a fogyókúráig. Ez azzal jár, hogy elmosódnak a kémiai és a viselkedési addikciók közötti határok. „Magyarországon az ESPAD-kutatás keretében már 2011-ben föltettünk internethasználattal és más viselkedési addikciókkal kapcsolatos kérdéseket, és adatfelvételünk 2011-ben és 2015-ben is kiegészült kifejezetten a problémás használatot mérő kérdéssorokkal. 2015-ben a nemzetközi adatfelvételnek is részét képezték hasonló kérdések – emeli ki a kutatásvezető. Az új hazai adatfelvétel szerint a korosztály 97,9%-a rendszeresen, átlagban heti 23 órát internetezik. A legelterjedtebb online tevékenység a közösségi oldalak használata, sokan töltenek le zenét és filmeket, és a böngészés, az információkeresés is jellemző internetes időtöltés, míg a szerencsejáték mindössze a megkérdezettek 7,4%-ára jellemző. A szerencsejátékok ebben a korosztályban nem túl népszerűek: a serdülők mindössze 6%-a játszik, köt fogadásokat hetente, a többségük fiú.

A 2015-ös eredményeket a megelőző öt adatfelvételi hullám információival összevetve elmondható, hogy némi késéssel 2015-ben Magyarországon is megfigyelhetőek az európai országok többségében korábban bekövetkezett kedvező változások: javuló tendenciát jeleznek a dohányzás, az alkoholfogyasztás és az egyéb drogfogyasztás fontosabb mutatói. Ez némi optimizmusra ad okot egy olyan országban, ahol a dohányzás és a túlzott alkoholfogyasztás a legelterjedtebb egészségkárosító magatartások közé tartozik, és jelentős szerepet játszik a népesség rossz halandósági mutatóiban. Mindazonáltal csak a következő ESPAD-felmérésekből derül majd ki, hogy tartósnak bizonyul-e a jelenlegi kedvező

trend.

A magyarországi tények és trendek elemzését bemutató tanulmány letölthető a kutatócsoport vezetőjének honlapjáról , a nemzetközi adatokat összesítő teljes beszámoló pedig az ESPAD program oldalairól. A nemzetközi kutatást a Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA) koordinálja.

A kutatóknak a témához kapcsolódó korábbi támogatott projektjei:

- 2006–2008: Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásokról (ESPAD 2007) Magyarországon – K60709 (5,891 millió Ft)
- 2010–2011: ESPAD 2011 (Európai iskolavizsgálat a fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól) ötödik hullámának magyarországi adatfelvétele – K81353 (7,745 millió Ft)

Pályázati projekt: K111740
Különbözőségek és hasonlóságok a magyar és más európai fiatalok drogfogyasztási szokásaiban. Okok és magyarázatok az ESPAD 2015 alapján
Időtartam: 2014. október – 2016. június
Projektvezető: Elekes Zsuzsanna (Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet)
További résztvevők: Domokos Tamás (ECHO Nonprofit Network Kft.) módszertani szakértő, Szilágyi Eszter (BCE doktorandusz) kutatásszervező, Szűcsné Kovács Zita terepmunka-vezető, Kosztolnyik Tamás adatrögzítő, a BCE szociológia szakos hallgatói, Nyírády Adrienn (Nemzeti Drog Fókuszpont), Demetrovics Zsolt (ELTE PPK Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék)
A hazai támogatás összege: 10,554 millió Ft